אשכחן תירוש ויצהר תירוש ודגן דגן ודגן מנין ק״ו ומה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה בזה אין מתעשרין מזה על זה תירוש ודגן דגן ודגן שהם כלאים זה בזה אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה ולרבי [ב] יאשיה דאמר [א] עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היכי מייתי לה הכי ומה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה בזה אפי׳ על ידי דבר אחר אין מתעשרין מזה על זה תירוש ודגן דגן ודגן שהן כלאים זה בזה על ידי דבר אחר אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה ושני מינין בעלמא מנלן הני דרבנן נינהו [ג] וכל דתקינו רבנן כעין דאורייתא תקינו מה דאורייתא שני מינין אינן מתעשרין מזה על זה דרבנן נמי אמר ליה [א] רבא בר רב חנן לאביי אלא מעתה גבי מעשר בהמה דלא כתיב [י] וכל מעשר בקר ומעשר צאן יתעשרו

אשכחן תירוש ויצהר. דאין מעשרין מזה על זה [כ] דהכי כתיב חלב לכל אחד: **תירוש ודגן.** דלא כתיב בתרוייהו אלא חד חלב מנלן דלא יתרום מדגן על תירוש ומתירוש על דגן: **דגן ודגן.** חיטין על שעורין ושעורין על חיטין: גפנים וזיתים אינן כלאים זה עם זה. דגן ודגן כלאי זרעים מדרבנן. דגן ותירוש כלאי כרם מדאורייתא: **ולר׳ יאשיה דאמר.** דגן ותירוש אינן כלאים ודגן ודגן אינן כלאים עד שיזרע שלשתן בבת אחת במפולת יד: **היכי מייתי [ג] לה.** בק״ו: **אפילו ע״י דבר אחר.** שאם זרע מין שלישי או חיטין או שעורים אינן כלאים עד שיהא ב׳ [ד] מינין דגן ומין כרם: **תירוש ודגן.** שהן [ה] ב׳ מינין כלאים ע״י מין שלישי או דגן ודגן שהן כלאים על ידי כרם אינו דין כו׳: **ושני מינין בעלמא.** שאינו דגן כגון פולין ועדשים מנלן דלא יתעשרו מזה על זה: **הני.** כל שאר מינין דרבנן [ו] דמדאורייתא אינו חייב במעשר אלא דגן תירוש ויצהר וכל דתקון כעין דאורייתא תקון שלא יתעשרו ממין על שאינו מינו:

יתכשרו

ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה כו׳. מחדש וישן לא [ז] מצינן למידן ק״ו כי האי גוונא ומה חדש וישן שאינם כלאים זה בזה [ח] דהוי מצי למימר מעשר של כבשים ועזים יוכיח שהן כלאים זה בזה [ט] ומתעשרין זה על זה אף אני אביא תירוש ודגן דגן ודגן וא״ת השתא נמי דעביד ק״ו מתירוש ויצהר אכתי כבשים ועזים של מעשר בהמה יוכיח וי״ל דלא שייך משום דלא מצינו במעשר בהמה דברים של שנה אחת [י] דאינם כלאים שלא יתעשרו מזה על זה כמו שמצינו במעשר דגן דאיכא תירוש ויצהר של שנה אחת ואינם כלאים ואינם מתעשרין אבל מק״ו דחדש וישן שייך למימר טפי משום דמצינו נמי במעשר בהמה דחדש וישן שאינן כלאים [ג](זה על זה) ואין מתעשרין מזה על זה וכבשים ועזים שהם כלאים זה בזה מתעשרין מזה על זה: **דגן ודגן שהם כלאים** זה בזה כו׳. כתוב בקונטרס דכלאי זרעים של דגן ודגן דרבנן ודומה שטעות סופר הוא דכאן משמע שהוא דאורייתא וכן מוכח בפ״ק דקדושין (דף לט.) וכן בפ׳ כל הבשר (חולין קטו.) דפריך כלאי זרעים ליתסרו דהא תיעבתי לך הוא ואין חילוק בין כלאי הכרם לכלאי זרעים אלא שזה מותר באכילה וזה אסור אפי׳ בהנאה ואפי׳ ר׳ יאשיה נמי אית ליה כלאי זרעים ומחייב אפי׳ בחטה ושעורה לחודייהו משום כלאי זרעים והא דקאמר הכא דלר׳ יאשיה תירוש ודגן דגן ודגן שהן כלאים זה בזה ע״י דבר אחר משום תירוש ודגן נקט ע״י דבר אחר דלא מחייב משום כלאי הכרם אלא בג׳ מינין אבל משום כלאי זרעים [יא] חייב בתרי וכן מוכח בסוף פ׳ אותו ואת בנו (שם פב:) דמייתי התם הזורע כלאים לוקה ומסקינן מילתא אגב אורחא קמ״ל דאיכא תרי גווני כלאים לאפוקי מדרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד קמ״ל דכי זרע חטה וחרצן שעורה וחרצן נמי [יב] חייב ש״מ דמודה ר׳ יאשיה בחטה ושעורה ועוד נראה לפרש דקרי תרי גווני כלאים כלאי זרעים וכלאי כרם כגון חטה ושעורה חטה וחרצן [יג] וכחד מודה ר׳ יאשיה דלקי וכחד פליג אבל חטה וחרצן שעורה וחרצן כולו חד גוונא הוא [יד] ועוד יש ספרים שכתוב בהם בהדיא חטה וחרצן או שעורה וחרצן ואפי׳ [ד][לספרים] שכתוב [ה]שם ושעורה פירושו או כמו או שעורה וחרצן ולהכי לא מצי לאוקמי כלאים בבת אחת כגון חטה ושעורה וחרצן דלקי תרתי לאפוקי מדר׳ יאשיה דהא לר׳ יאשיה נמי לקי תרתי וכן מוכח נמי בירושלמי במס׳ כלאים פרק ח׳ דקאמר התם כתיב לא תזרע [ו]כלאים כרמך אלמא שאינו חייב עד שיזרע ב׳ מינין בכרם דברי ר׳ יאשיה ר׳ יונתן אומר [טו] מין א׳ על דעתיה דר׳ יונתן שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים [ז]להעביר עליו אפי׳ מין אחר על דעתיה דר׳ יאשיה כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים חבריא אמרי להתרלה שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך לוקה [טז] ואי לא מחייב ר׳ יאשיה בכלאי זרעים בלא כרם א״ה מאי קבעי כרמך ל״ל דלא משמע לפרש דבעי למה נאמר כרמך בלאו שני שהיה לו לומר בלאו אחד דאין קושיא דר׳ יונתן בעינן זה אלא לגמרי [יז][ח](כזה) בעי [ט](כמשמעו) ל״ל כרמך כלל הלכך [יח] כולם ודאי מחייבי משום כלאי זרעים בשני מינין אלא בכלאי [י]זרעים פליגי דר׳ יאשיה לא מחייב משום כרם עד דאיכא שני מיני בהדי חרצן כגון חטה ושעורה וחרצן ור׳ יונתן מחייב אפי׳ במין א׳ בהדי חרצן ואין לתמוה לר׳ יאשיה מאי שנא דבכלאי זרעים מחייב בשני מינין ובכלאי כרם בעי ג׳ מינים דמשמע ליה זריעת כלאים ב׳ מיני זרעים וחרצן לאו מין זרעים הוא הלכך איכא לפרושי קרא הכי לא תזרע בהדי כרמך כלאים דהיינו ב׳ מיני זרעים ומיהו ר׳ יהודה ודאי משמע במס׳ כלאים (פ״ה מ״ט) דלא מחייב נמי בכלאי זרעים עד שיזרע חטה ושעורה וכוסמין או ב׳ חטין ושעורה או ב׳ שעורים וחטה דבעי כלאי זרעים בהדי שדך ומיהו קרא דבהמתך לא תרביע כלאים לא אפשר לו לפרושי הכי: **ושני מינין בעלמא דרבנן.** משמע דכל מינין דלא כתיבי בהאי קרא דרבנן והכא לא כתיב אלא דגן ותירוש ויצהר ובפ׳ כיצד מברכין (ברכות לו.) נמי אמר דמעשר נלף דרבנן וגבי ליטרא קציעות בילה (דף ג:) נמי אמר לדבר שבמנין אפי׳ באלף לא בטיל כדרבנן ובפ״ק דראש השנה (דף טו:) מעשר סתם חרובין דרבנן אע״ג דבספרי לא פטר [יט] ולא חרובי שיטה וצלמונה ולא קתם חרובין וכל הנהו לרשות דספרי דמרבין אפי׳ קטנית ופירות האילן וירק לענין מעשר אסמכתא בעלמא נינהו וכי האי גוונא אשכחן כל מילי [כ] דשבות ומשום מצוה בפ׳ משילין (ביצה לו:) דדריש בת״כ משבתון שבות ואסמכתא בעלמא היא וכהן שעלתה בידו תאנה של טבל בפ׳ אלו הן הלוקין (מכות יט:) דכהן שאכלה לוקה כו׳ היינו מכת מרדות והא דאמר בסוף הערל (יבמות פא.) דעיגול אינו עולה התם רבנן כעין דאורי׳ תיקון והא דאמרי׳ בפ׳ הנודר מן הירק (נדרים נה.) דדגן משמע כל מילי דמידגן אפילו קטנית אומר ר״ת דהיינו בנדרים דהלך אחר לשון בני אדם [כא][כ]ודפליגי ר״א ור׳ יהושע בפ׳ העור והרוטב (חולין קכ:) בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרה משמע לה דפליגי בדאורייתא כגון [כב] משקה היוצא מן הדגן כגון מלילות שריסקן וסחטן כדאמר בפ״ק דשבת (דף יז.) והא דתנן במס׳ פרה (פי״א מ״ג) דבילה של תרומה שנפלה לתוך [ל](מי) חטאת כו׳ עד [כג] דאמר האוכלה במיתה לאו דוקא אלא [כד] אומר דרבנן כעין איסור מיתה ונפקא מינה לאלקויי טפי משאר מלקיות או לקוברו בין רשעים גמורים אי נמי לסימנא בעלמא נקט דבילה [מ]שאם נפל במי חטאת דבר שתרומתו דאורייתא [כה] ואע״ג דמה נפשך תרומת פירות דרבנן מכל מקום שייך לאחמורי טפי גזירה משום דגן תירוש ויצהר דאורייתא ובירושלמי כריש (פרק) מסכת מעשרות משמע קצת דקרא דדרשינן מיניה חיוב מעשר בפירות וקטנית דרשא גמורה היא דאמר התם עשר תעשר הייתי אומר כל הדברים חייבים במעשר כו׳ עד אין לי אלא תבואה קטנית מנין תלמוד לומר וכל מעשר הארץ לרבות שום ושחלים וגרגיר [כו] יכול שאני [נ]מרבה אף העלין זרע כרשינין זרע לפת ולנונות ובצלים ושאר זרעוני גינה שאין נאכלין תלמוד לומר מזרע הארץ לא כל [ס](זרע) הארץ ומפרי העץ לרבות כל פירות האילן או יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמונה וחרובי [כז] גירמה תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי העץ ירקות מנין איסי בן עקביא אומר המעשרות לירקות מדבריהם משמע דירקות מדבריהם אבל קטנית ופירות דאורייתא ויש לפרש דה״ק מדבריהם כלומר דאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו שיש לקטנית ושאר פירות ובספרי נמי בפרשת עשר תעשר לא מייתי שום קרא לירקות דאע״ג דקתני התם מנין לרבות ירקות למעשרות בשום ושחלים וגרגיר איירי כדקתני התם בהדיא ובת״כ בפרשת אם בחקותי מביאה בקוצר ואינו מאריך שם כמו בספרי ושמא לא רצו להסמיך ירקות על שום פסוק לפי שיש עניים שנראה להם להקל בירקות יותר מבשאר דברים כי ההיא דקאמר בירושלמי במס׳ חלה פ׳ שתי נשים א״ר יוחנן רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום מאן אינון הרובים תורגמינייא [ע](אמרה) ר׳ זעירא ורב יהודה בשם שמואל אמר חלת חוצה לארץ [כח] אוכל והולך ואח״כ מפריש רבא בשם שמואל לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר ר׳ אבא בשם ר׳ שמואל לא חשו אלא לתרומה גדולה אבל לירקות אפי׳ לתרומה גדולה לא חשו דתני איסי בן עקביא [כט] מעשרות לירקות מדבריהם[פ]: **אלא** מעתה גבי מעשר בהמה דלא כתיב מעשר בקר [ל] [כו׳] יתעשרו מזה על זה. וא״ת הא אתא למילף ק״ו מחדש וישן שאינן כלאים זה בזה ואין מתעשרין וי״ל דאיכא למימר כבשים ועזים יוכיחו שהם כלאים ומתעשרין כדמרבינן לעיל מנלן כו׳ ומשני אמר קרא העשירי שבא לחלק וליתן עשירי לזה ועשירי לזה ופריך כבשים ועזים נמי דבשלמא אי לאו העשירי לא ילפינן כבשים ועזים מקל וחומר דישן וחדש כיון דרבי רחמנא לאן כדאמר אבל השתא דכתיב העשירי לחלק על כל מין ומין דאתי כמו ראשיתם דבסמוך דגבי דגן שבא ליתן ראשית לכל מין ומין:

אמר

עין משפט נר מצוה

ח א מיי׳ פ״ה מהל׳ כלאים הלכה ב טוש״ע יו״ד סימן רצו סעיף א:

שיטה מקובצת

א) ליה רב אבא בר ממל לרב אמי אלא מעתה: ב) זה דהא כתב: ג) מייתי ליה להאי ק״ו הסי״ד: ד) ב׳ מיני דגן ומין: ה) תיבות שני מינין נמחק: ו) דרבנן נינהו כלומר חיובן למעשר אינן אלא מדרבנן: ז) לא מצי למידן: ח) בזה כו׳ דהא: ט) מתעשרין מזה על זה: י) אחת וגם אינם כלאים: יא) זרעים דאורייתא ומחייב בתרי מיני וכן: יב) נמי מחייב ומדלא נקט קמ״ל דכי זרע חטה וחרצן ושעורה וחרצן נמי מחייב ש״מ: יג) וחרצן משום דבחד מודה: יד) הוא ויש ספרים שכתוב בהם שם: טו) אומר אפילו מין אחד וכו׳ דר׳ יונתן כתיב: טז) לוקה כלומר דכי איכא כרם בהדי כלאי זרעים לוקה תרתי ואי: יז) תיבת בזה נמחק: יח) הלכך ודאי כולם: יט) פטר אלא חרובי: כ) מילי דמשום שבות ומשום רשות ומשום מצוה: כא) אדם והא דפליגי: כב) כגון במשקה היוצא: כג) תיבת דאמר נמחק: כד) אלא איסור חמור: כה) דאורייתא יהיה בו דין זה השנוי במשנה והא דאמרינן בסוף הערל בההיא דעגול בעגולים אי הוי תרומה בזמן הזה דאורייתא ואע״ג: כו) וגרגיר אי יכול שאני: כז) וחרובי גרודה ת״ל: כח) לארץ ותרומת חו״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש ר׳ אבא בשם: כט) עקיבא בשם ר׳ עקיבא: ל) בקר ומעשר צאן יתעשרו כו׳ וא״ת הא איכא למילף:

מסורת הש״ס

א) חולין פב: קלו: קדושין לט. כריתות כב., ב) [פסחים ל: וש״נ], ג) נ״ק מ״ו, ד) נ״ק, ה) כהס נ״ק, ו) כרמך כלאים מלמד שאינו נ״ק, ז) נ״א להחמיר עליו אפילו מין אחד נ״ק, ח) נ״ק מ״ו, ט) כרס נ״ק, י) נ״ל אלא, כ) והא דפליגי נ״ק, ל) נ״ק, מ) שנפל במי נ״ק, נ) נ״א מרבה זרע לוף הסלין זרע כו׳ נ״ק, ס) נ״ק, ע) נ״ק מ״ו, פ) [ועי׳ תוס׳ ר״ה יב. ד״ה תנא ומה שציינתי שם].

תורה אור השלם

י. וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹּדֶשׁ לַייָ:
ויקרא כז לב

מוסף רש״י

עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן. שלשתן, במפולת יד. דהוו להו כלאי זרעים וכלאי הכרם כאחת (ברכות כב.) שלשתן יחד, כדאמר באותו ואת בנו (חולין פב:) הזורע כלאים לוקה ואוקימנא לאפוקי מדר׳ יאשיה (שם קלו:) ישעתיה לר׳ יאשיה לא ידענא מהיכא נפקא ליה דבעינן ב׳ מיני זרעים וחרצן שלישי, וממולא יד נפקא ליה מלא תזרע כרמך כלאים, משמע שזריעת הכרם עמה תהיה בכלאים (קדושין לט.).

רבינו גרשום

אשכחן תירוש ויצהר דגן ויצהר. דכתיב חלב בזה וחלב בזה לומר שאין מעשרין מזה על זה תירוש ודגן דלא כתיב חלב ארגן מנין דאין מעשרין מזה על זה: דאמר חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. ולא במפולת שוורים דהשתא לא מצית למימר דתירוש ודגן ודגן ודגן הוי כלאים. דעד דאיכא חטה ושעורה וחרצן לא הוי כלאים היכי מייתי לה בק״ו: אפילו ע״י דבר אחר אם יצרף עמהן עוד מין אחר חטין או שעורין לא הוי כלאים אפילו הכי אין מעשרין מזה על זה: ושאר מינין דעלמא כגון פולין ועדשין מנא לן דאין מעשרין מזה על זה: אלא מעתה. כיון דגמרת דאין מעשר ממין על שאינו מינו מדכתיב כל חלב תרי זמני כלומר תן חלב לזה וחלב לזה: גבי מעשר בהמה דלא כתיב. תרי זימני מעשר מעשר דלא כתיב